

راز پیروزی کودتای ۲۸ مرداد

محمد جعفر محمدی

نشر اختران

محمّدی، محمد جعفر.

راز پیروزی کودتای ۲۸ مرداد / محمد جعفر محمّدی. — تهران: اختران، ۱۳۸۵.

ISBN 964-7514-91-3

۲۱۷ ص.

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیپا.

۱. ایران — تاریخ — پهلوی، ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷ کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲. ۲. نفت — ایران

صنعت و تجارت — ملی شدن. الف. عنوان.

۹۵۵ / ۰۸۲۲۰۲۵

۲ ر ۳ م / ۱۵۱۹ DSR

م ۸۵ - ۱۵۲۱۱

کتابخانه ملی ایران

نشر اختران

راز پیروزی کودتای ۲۸ مرداد

نویسنده: محمد جعفر محمّدی

طرح جلد: امیر ارده‌الی

شماره‌ی نشر ۱۰۱

چاپ اول ۱۳۸۵

شمارگان ۱۵۰۰ نسخه

چاپ و صحافی ریحان

تلفکس انتشارات: ۶۶۴۱۰۳۲۵ — تلفن فروشگاه: ۶۶۴۱۱۳۲۹ — ۶۶۹۵۳۰۷۱

<http://www.akhtaranebook.com>

E mail: info@akhtaranebook.com

ISBN 964-7514-91-3

شابک: ۹۶۴-۷۵۱۴-۹۱-۳

کلیه حقوق برای نشر اختران محفوظ است

فهرست

۷	پیش گفتار
۱۵	کودتای نظامی به چه معناست
۴۲	زمان طراحی و برنامه ریزی کودتای ۲۸ مرداد کودتای ۲۸ مرداد
۵۸	خاطرات ستوان دوم هوشنگ قربان نژاد
۸۱	«ستون ضربت»!
۸۸	محاسبه زمان شکل گیری ستون ضربت
۹۶	«ستون ضربت»! در خیابان های شهر
۱۰۱	رویارویی سرتیپ دفتری با «ستون ضربت»!
۱۰۹	محمد حسن اخوی کیست؟
۱۱۴	مصدق و نخست وزیری
۱۱۹	ماجرای دستگیری و کشتن سرتیپ افشارطوس
۱۲۷	عملکرد سرتیپ تقی ریاحی
۱۳۹	سخن پایانی
۱۴۹	پیوست ۱: ملی شدن نفت - کودتا و دیوار بی اعتمادی
۱۸۹	پیوست ۲: نامه علی محمد اربابی
۱۹۱	پیوست ۳: کلیشه نامه علی محمد اربابی
۱۹۳	پیوست ۴: وصیت نامه سرگرد دکتر علمیه

پیش گفتار

کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ که به سقوط حکومت ملی دکتر مصدق انجامید یکی از رویدادهای مهم تاریخ معاصر ایران به شمار می‌رود. شاید هنوز سالهای طولانی دیگری ضرور باشد که درباره‌ی مسائل گوناگون مکتوم و یا پنهان مانده آن - که مسیر تحولات اجتماعی ایران را تغییر داده و سرانجام بیش از ربع قرن موجب پیدایش پدیده‌ای بنام نظام اسلامی در ایران گردیده است - به کنکاش پرداخت.

نگارنده بنا به عضویت در سازمان نظامی حزب توده ایران و نظر به برخی دریافت‌ها و نیز اطلاعاتم درباره‌ی وجه نظامی این کودتا که مدتی به عمر دو نسل از آن می‌گذرد، نکاتی را به نظر علاقه‌مندان می‌رسانم. از زمان کودتای ۲۸ مرداد تا به امروز همواره کسانی کوشش داشته‌اند که این پدیده را تحت نام «قیام ملی» تبلیغ کنند و جایبندازند. اما این تقلاها در مجموع ناموفق بوده است. در دو دهه اخیر (پس از سقوط رژیم سلطنتی) کتابها و مقالات پرشمار گوناگونی در این زمینه نوشته و منتشر شده که با تکیه به برخی اسناد تاریخی و یا مصاحبه با برخی چهره‌های داخلی و خارجی مطلع از رویدادهای مربوط به دو کودتای ۲۵ و ۲۸ مرداد، پاره‌ای مسائل حایز اهمیت در این باب روشن گردیده است که البته هنوز نکات مبهم و تاریک کم نیستند. در این میان برخی کتب و نوشته‌ها هم منتشر شده که به سهم خود به ایجاد توهم و آشفته‌فکری سیاسی لایه‌هایی از جامعه ایرانی و خاصه سیاسیون دامن زده است. یکی از این نوشته‌ها، کتابی است به نام «نظر از درون به نقش حزب توده ایران» نوشته آقای بابک امیرخسروی. بخش قابل ملاحظه‌ای از این کتاب به طراحی و اجرای عملیات نظامی کودتای ناموفق ۲۵ مرداد، و پاره‌ای از

رویدادهای روز ۲۸ مرداد اختصاص یافته است.

نظرات آقای بابک امیرخسروی در رابطه با کودتای روز ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲ از این جهت جلب توجه کرده که از سوی عضو مرکزیت یکی از سازمان‌های سیاسی چپ ایران و از اعضای با سابقه این طیف مطرح شده است. به همین خاطر نقطه نظرات ایشان به درون برخی گفتارها و یا نوشتارهای سیاسی، تحقیقی و پژوهشی راه پیدا کرده است. بنابراین جا دارد که درباره‌ی آن صحبت شود تا واقعیت مسئله مطروحه نوشته ایشان آشکار شود.

به عنوان مثال، پژوهشگر رادیو پژواک (آقای حسن بهگر) در رابطه با برداشت آقای داریوش همایون از نوشته آقای بابک امیرخسروی درباره کودتای روز ۲۸ مرداد، از او چنین سؤال کرده است:

«در مصاحبه‌ای که با آقای داریوش همایون در اکتبر سال گذشته داشتیم، ایشان با استناد به نوشته و مقاله‌های شما در نیمروز گفتند که کودتای ۲۸ مرداد کودتا نبوده یعنی پس در حقیقت [مصدق] با دخالت «سیا» و «انتلیجنت سرویس» و دربار سقوط نکرده است. آیا این صحیح است؟»

آقای بابک امیرخسروی در واکنش به پرسش آقای حسن بهگر، پرسشگر رادیو پژواک، چنین ابراز داشتند:

«با آنکه انتشار سلسله مقاله‌های من در نشریه «نیمروز» درباره کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ با استقبال زیادی مواجه شده متأسفانه طبق روال ما ایرانی‌ها گاه مورد سوءاستفاده نیز قرار گرفته است. از جمله برخی از ستایشگران رژیم گذشته، نوشته‌های مرا که یک کار پژوهشی بی‌غرضانه و عاری از تعصب از رویدادها است، "دلیلی" برای توجیه این نظریه آورده‌اند که در سقوط دولت ملی دکتر مصدق در کودتای ۲۸ مرداد نه کودتایی در میان بود و نه دخالت خارجی...».

واقعیت امر این است که این برداشت از اظهار نظر آقای بابک امیرخسروی درباره عملیات روز ۲۸ مرداد، مختص آقای داریوش

همایون نبوده است، بلکه نگارنده این سطور وقتی دست‌نوشته آقای بابک امیرخسروی را خواندم (قبل از چاپ آن در هفته‌نامه نیمروز و پاورقی روزنامه اطلاعات «چاپ تهران» و سپس در کتاب «نظر از درون به نقش حزب توده ایران») به همین برداشت مشابه رسیدم و در آن زمان نظر خودم را که مغایر با دیدگاه آقای امیرخسروی بود، به ایشان تذکر دادم. واکنش ایشان جز خشم و عصبانیت چیز دیگری نبود.

ناگفته نماند که دریافت و استناد به نظریات مورد بحث آقای امیر خسروی درباره رویدادهای ۲۸ مرداد، صرفاً از جانب ستایشگران رژیم گذشته نبوده است، بلکه این نظر تحریف‌شده، متأسفانه به درون برخی کتابهای تحقیقی که نویسندگان آنها حتا مخالف با رژیم پیشین و نیز کودتای ۲۸ مرداد بوده‌اند، عملاً پایهی ارجاع قرار گرفته و به درون جامعه راه پیدا کرده است.

در اینجا بعنوان مثال به کتابی اشاره می‌کنم که موضع نویسنده و پژوهشگر آن نه تنها هیچگونه ارتباطی با ستایشگران رژیم گذشته ندارد بلکه تحلیل او در مخالفت با آن کودتا و رژیم سلطنت می‌باشد. در این کتاب چنین خوانیم.

«سازمان افسران [حزب توده ایران] توانست این کودتا را همانند دیگر کودتاها خنثی کند، زیرا چنانکه بابک امیرخسروی می‌نویسد کودتای ۲۸ مرداد اقدامی برنامه‌ریزی شده نبود.»

صفحه ۱۶۹ محمد حسین خسروپناه «سازمان افسران حزب توده ایران» نویسنده و پژوهشگر کتاب یاد شده با ذکر مواردی از کتاب «نظر از درون به نقش حزب توده ایران» خواننده را به صفحات ۵۶۵، ۵۳۵ (فصل بیست و سوم «آیا کودتای ۲۸ مرداد برنامه‌ریزی شده بود؟») آن کتاب ارجاع می‌دهد.

متأسفانه آقای امیرخسروی در مطلبی که در پاسخ به پرسشگر رادیو پژواک (حسن بهگر) ارایه می‌دهد، یک بار دیگر همان نظرات خود را تکرار و تأکید می‌کند:

«آنچه من در بررسی خود استدلال کرده‌ام، رد نظریه متداول است که گویا کودتای ۲۸ مرداد طرحی اضطراری یا طرح جانشین کودتای ۲۵ مرداد یا نقشه‌ای بود که کرمیت روزولت (فرمانده عملیات کودتا از سازمان «سیا») در فاصله ۲۵ تا ۲۸ مرداد آن را تدوین کرده باشد. آنچه برای روز ۲۸ مرداد بطور مسلم برنامه‌ریزی شده بود، بر پایه تظاهرات شاه‌پرستانه و ایجاد آشوب در دست اوباش بود...».

(هفته‌نامه نیروز)

آقای امیرخسروی، گویا به دلیل ناآشنایی به مسایل نظامی و چگونگی کاربرد تاکتیک‌ها در عملیات نظامی در کودتاها، از جمله کودتای ۲۵ و ۲۸ مرداد، تنها به یکی از دستورالعمل‌های تاکتیکی کودتای ۲۸ مرداد، یعنی برپایی آشوب، توجه و آن را برجسته کرده است. ناگفته نماند چنین شیوه‌ی برجسته کردن از جمله، همان «استدلالی» بوده است که مدافعان و ستایشگران رژیم پیشین کوشش داشتند با به کارگیری واژه «قیام ملت» (در واقع با اشاره به میدان کشاندن اوباش و چاقوکشان در آن روز به نام ملت) اهمیت کودتای نظامی ۲۸ مرداد و طرح مخفی نظامی اجرایی آن را ناچیز جلوه دهند و ۲۸ مرداد را «رستاخیز ملی» جا بزنند.

به این دو تکه از نوشته او توجه شود:

۱- «... به این نتیجه رسیده‌ام که در ۲۸ مرداد، برخلاف کودتای ۲۵ مرداد، چیزی از قبل، جز برپایی تظاهراتی به دست چند صد نفر اوباش و لومپن اجیر، طراحی و برنامه‌ریزی نشده بود. مأموریت آنها نیز جز برگزاری نمایش‌های شاه‌پرستانه و برپا کردن آشوب، ایجاد رعب و وحشت از راه آتش سوزی، حمله به مقر احزاب و جمعیت‌ها و دفاتر روزنامه‌ها، ایجاد ناامنی و بی‌اعتبار کردن حکومت مصدق در انتظار جهانی نبود. این احتمال نیز می‌رود که تظاهرات در عین حال، آزمایشی بود برای عملیات بعدی و زمینه‌سازی برای اقدامات کودتایی از خارج تهران، که سرلشکر زاهدی و یاران او به عزم تدارک آن قصد حرکت به

کرمانشاه داشتند...»

صفحه ۶۴۰ بابک امیر خسروی «نظر از درون به نقش حزب توده ایران»

۲- «... تمام شهادت‌های معتبر، حتا اسناد سری وزارت امور خارجه آمریکا نشان می‌دهند که ارتش ایران در مجموع، کوچکترین مشارکتی در کودتای ۲۸ مرداد نداشت و نسبت به حکومت ملی وفادار ماند...»
صفحه ۶۴۳ بابک امیرخسروی «نظر از درون به نقش حزب توده ایران»

آقای بابک امیرخسروی در کتاب مزبور سعی و کوشش فراوان بکار برده‌اند تا ثابت نمایند که:

۱- بعد از کودتای ۲۵ مرداد که به شکست انجامید هیچ طرح کودتایی برای براندازی حکومت دکتر مصدق برنامه‌ریزی نشده بود به جز «... بر پایی تظاهراتی به دست چند صد نفر اوباش و لومپن اجیر...»
۲- ارتش ایران در مجموع، کوچکترین مشارکتی در کودتای ۲۸ مرداد نداشت و به حکومت ملی وفادار ماند.

با اینگونه برداشت‌ها از رویدادهای سه‌روزه قبل از کودتای ۲۸ مرداد، زمانی که طرحی توسط کودتاچیان برای سرنگونی حکومت طراحی نشده و ارتش هم عملی برخلاف مقررات و قوانین جاری کشور انجام نداده، بنابراین زمینه‌ی بهره‌برداریهای آنچنانی طرفداران رژیم سلطنتی و دیگران، از رویدادهای آن روزها فراهم می‌گردد.

یادآور می‌شود همزمان با به قدرت رسیدن نظامیان و تشدید دیکتاتوری شاه، برخی از دست اندرکاران سازمان‌های اطلاعاتی و جاسوسی دولت‌های آمریکا و انگلستان که نقش‌های درجه اول و عمده‌ای در برنامه‌ریزی و عملیات اجرایی کودتاهای مرداد ماه داشتند، دخالت‌های خود را انکار ننموده و با وقاحت و گستاخی هرچه تمامتر به نقش خود در به ثمر رساندن توطئه‌های ضد حکومتی اعتراف و به شکلی این رفتار غیر قانونی و خلاف موازین بین‌المللی را توجیه کرده‌اند

از جمله کرمیت روزولت عضو برجسته سازمان جاسوسی آمریکا (سیا) و سرمری کنسولگری‌های آمریکا در کشورهای خاورمیانه، در این باره کتابی به نام «ضد کودتا» چاپ و منتشر کرد که در آن از «قهرمانی‌ها»، «ابتکارات»، «خلاقیت‌ها»، «ذکاوت‌ها» و... و... نقش درجه اول خود در توطئه‌ها بسیار داد سخن داده است.

مسئله دخالت آمریکا و نقش آن کشور در کودتاهای ضد مصدقی چنان تسجیل شد که دیگر کسی را یارای انکار آن نبود. پس از انقلاب ۱۳۵۷ ایران زمینه گسترده‌تری برای افشای این اقدام فراهم آمد و کلیتون رییس جمهور آمریکا وقتی به فکر بهبود مناسبات با ایران افتاد ناچار از وزیر امور خارجه خود خواست که از بابت کودتاها از ملت ایران پوزش بطلبد. این یکی از شروطی بود که جمهوری اسلامی ایران برای بهبود مناسبات خود با آمریکا پیش کشیده بود.

مادام آلبرایت وزیر امور خارجه آمریکا در جمع ایرانیان مقیم آمریکا در ۱۷ مارس ۲۰۰۰ میلادی (۲۷ اسفند ماه ۱۳۷۹) بعد از گذشت تقریباً نیم قرن، چنین می‌گوید:

«در سال ۱۳۳۲ ایالات متحده آمریکا نقش مهمی در هماهنگ کردن سرنگونی حکومت مردمی نخست‌وزیر محمد مصدق بازی کرد...
«بنابراین به سادگی می‌توان درک کرد که چرا ایرانیان به خشم و رنجیدگی خود از این مداخله آمریکا در امور داخلی خود ادامه دهند.»

(روزنامه کیهان چاپ لندن شماره ۸۰۰ یازدهم فروردین ماه ۱۳۷۹)

با این که در دخالت ایالات متحده و انگلستان در امور داخلی ایران جای هیچگونه شبهه و تردیدی نیست و برابر تصویرنامه‌های خودشان باید بعد از گذشت چهل سال، اسناد سری و محرمانه سازمان‌های اطلاعاتی خود را منتشر و در اختیار افکار عمومی جهان قرار دهند، هنوز پس از گذشت ۵۰ سال از رویداد تاریخی کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲، این اسناد منتشر نشده و همچنان شکل، شیوه و چگونگی این دخالت‌ها در پرده ابهام مانده است.

اینطور به نظر می‌رسد که دولت‌های آمریکا و انگلستان، سعی فراوان به کار برده و خواهند برد که این اسناد منتشر نشود زیرا جز بی‌اعتباری و بی‌آبرویی بیشتر برای آنان، چیزی به همراه ندارد.

در سال ۲۰۰۰، حدود سه سال قبل، ایالات متحده به انتشار اسناد سازمان سیا مربوط به دخالت آن کشور در کودتای ۲۸ مرداد مبادرت ورزید. این اسناد قویاً ناقص، عقیم شده و غیرقابل قبول بودند.

ارواند ابراهامیان پژوهشگر ایران در مقاله منتشره در روزنامه تایمز چاپ نیویورک به این شیوه برخورد آمریکا شدیداً اعتراض کرد.

ترجمه مقاله ابراهامیان این چنین آغاز می‌شود:

«عبور شتر از سوراخ سوزن آسانتر از دسترسی یک تاریخ‌نگار به آرشیو سیا درباره کودتای ۱۳۳۲ ایران است. با وجودی که نیم قرن سپری شده، سلسله پهلوی ساقط گشته، جنگ سرد به پایان رسیده، اکثر شرکت کنندگان در کودتا بدرود حیات گفته‌اند و مواد و اسناد مربوط به سایر عملیات پنهانی، از قبیل گواتمالا منتشر شده‌اند، این آرشیوها کماکان غیرقابل دسترس هستند...»

(جعفر خیرخواهان «مجله آفتاب شماره سیزدهم اسفند ماه ۱۳۸۰»)

با تمام این حقایق مسلم مبنی بر دخالت این کشورهای آمریکا و انگلستان در امر کودتاهای مرداد ماه ۱۳۳۲، چیزی که بر همگان روشن است و جهانیان می‌دانند، این است که دخالت این دو کشور در برافکندن حکومت قانونی دکتر محمد مصدق و برقراری دیکتاتوری نظامی در ایران، توسط نیروهای نظامی آن کشورها صورت نگرفت. نه تفنگداران دریایی و نه کماندوها و نه چتربازان نیروی هوایی آن کشورها به خاک ایران وارد شدند و نه مستشاران نظامی آمریکا که در ارتش ایران به کار گمارده شده بودند، مسلحانه وارد عرصه کارزار شدند.

همان‌طور که در حافظه تاریخی - سیاسی ایران به ثبت رسیده، دولت دکتر محمد مصدق با یک کودتای نظامی برانداخته شده است. این بدان معنی است که واحدی نظامی و یا واحدهایی نظامی از ارتش ایران

موجبات سرنگونی آن را فراهم آوردند.

اگر این نیروهای برانداز، نیروهای نظامی بیگانه نبودند، پس کدام نیروی نظامی و یا کدام واحد نظامی داخلی، براندازی حکومت را امکان پذیر ساخت و کدام فرماندهان نظامی به سرنگونی حکومت قانونی دکتر مصدق یاری رساندند؟

نوشته‌ای که در دست شماست پس از ۵۰ سال از این راز مکتوم پرده بر می‌دارد و راز پیروزی کودتای ۲۸ مرداد را نمایان می‌سازد و به معرفی نظامیان نقش‌دار در این رویداد می‌پردازد.

برخلاف تمامی کتب، نشریات و مقالات منتشر شده در باره این رویداد تاریخی، این نوشته به جنبه‌های سیاسی آن توجهی ندارد و فقط از دید نظامی به بررسی و موشکافی کودتاهای ۲۵ و ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ می‌پردازد.

به‌طوری که در متن نوشته آمده، به دلیل دستیابی به یک سند با ارزش، افشای راز بزرگ پیروزی کودتای ۲۸ مرداد بر عهده دوست ارجمند آقای بابک امیرخسروی نهاده شد؛ ولی به دلایلی که در این نوشته به آن اشاره شده است ایشان از پرداختن به آن ظفره رفتند و خود به خود اجرای این وظیفه‌ی تاریخی به نگارنده واگذار گردید. امید، که خواننده عزیز بردباری نموده و نارسایی‌های این نوشته را بر نگارنده ببخشد.

در پایان لازم می‌دانم از دوست ارجمندم آقای ناصر مهاجر که با کوشش و جدیت فراوان به ویرایش این نوشته پرداختند سپاسگزاری نمایم.

آلمان - کلن

محمد جعفر محمدی، مرداد ماه ۱۳۸۲